

Nagys.

Kovács Sándor úrnak

Budapest,

Egyen épített város

Evangélikus egyházi és politikai hetilap, — Főszerkesztő: Dr. MASZNYIK ENDRE. Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. VARSÁNYI MÁTYÁS. Társszerkesztő: Dr. MOÓR GYŐZŐ. Főmunkatárs: Dr. SCHINDLER GYULA. Laptulajdonos: a Budai Luther Szövetség. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, I., Verbőczy-u. 28. Megjelenik július és augusztus kivételével minden vasárnap. — Előfizetési díja: félfévre **20.000 K.**

Ünnepi előkészület.

„Kiknél megvan a hit titka
tisztá lelkiismerettel“

I. Tim. 3. 9.

Az ünnepi hírnöknek szerepét szánta nekem a mai vasárnap. Mint követ a királytól, ezt a megbízatást vettem tőle: ünnepi harsonával a kezében add tudtul mindenkinek, akiket illet: közelg a ti ünnepetek. Reformáció népe, készülj méltó fogadására. Egy hét múlva a hitjavítás 409-ik évfordulója fog reánk virradni.

Mit köszönhet a világ a hitjavításnak? Igen sokat. Mindenek felett azt, hogy a láncából szabadított Bibliával együtt a lelkiismeret is lerázta évszázados békóit. Az a kor, amikor Galileinek egy kényszer nyomása alatt az igazságot meg kellett tagadnia és csak befelé mondhatta: eppur si muove és mégis mozog, az az időszak, amikor Giordano Brunonak szabadelvű tanításáért máglyahalállal kellett meghalnia, örökre elmúlt s ez a reformációnak köszönhető. Ismeretes, mint vallotta Luther Wormsban: «nem tanácsos az embernek a lelkiismerete ellen cselekedni, itt állok másként nem tehetek». Luther a lelkiismeret szabadságának hőse volt. Mi a lelkiismeret? «Ein flüsterndes Geistergespräch», susogó szellem beszéd a szívünk mélyén, mondaná Hegel a német bölcse. A lelkiismeret sürgönyhuzal, melyen át Isten szava hat el hozzánk, tehát a legszentebb, melynek minden körülmények közt engednünk kell, mivel «Istennek inkább kell engedni, mint az embereknek».

A középkor súlyos terheket rakott a lelkiismeretre. A vallás tana mindjobban el-

tért a Bibliától. És hiába jajdult fel a némaságra ítélt lelkiismeret, szava nyomtalanul hangzott el. Luthernek szánta az ember-sorsot irányító isteni Gondviselés a lelkiismeret felszabadításának dicsőségét.

Az ember születése órájában mint legszentebb jogát magával hozza a szabadsághoz való jogát s a lelkiismeret szabadságához való elvitázhatatlan jogát. Ezt a jogot, melyet a sötét középkor nem akart elismerni, Luther küzdötte ki. Ezzel vetette meg alapját egész kulturánknak, amely mint szabad alkotás a lelkiismereti szabadság talajából nőtt ki. Azért nyújtotta át Goethe az egész emberiség nevében az elismerés babérágát a nagy reformátornak mondván: «Egyáltalában nem tudjuk, mi mindent köszönünk Luthernek és a reformációnak. Szabadok lettünk a bornirtság bilincseitől s képesek lettünk előrehaladt kulturánk folytán, hogy a forráshoz visszatérjünk és a keresztyénséget a maga tisztaságában fogjuk fel. Most újra van hozzá bátorságunk, hogy szilárdan álljunk meg Isten földjén és érezzük Istenadta embervoltunkat. Haladjon bár az emberi kultúra mindig előre, gyarapodjanak bár a természettudományok terjedelemben és mélységben, gazdagodjék bár az emberi szellem, a mint akar, a keresztyénség fenségét és erkölcsi kulturáját, úgy a mint az evangéliumokban fénylik, nem fogja felülmulni soha».

V.

Mohács és a protestántizmus.

A mohácsi nemzeti gyásznapi csüggedt bánkodásába disszonáns hangok vegyültek bele: akadt a vakságig elfogult katolikus

író, aki nem átalotta a mohácsi sirra rámutatni ajkán a félelmetes váddal: «Protestantizmus, ez a te bünöd! A mohácsi veszedelmet te érlelted meg reformáció, mert megtépted a nemzet egységét.» Mohácsnál azért veszett el a magára hagyott nemzet, mert Németországban Luther ellenezte a Magyarország megmentése érdekében megindítandó török elleni hadjáratot.

Ha igaz volna ez a szörnyű vád, el kellene rejtenünk arcunkat és a bibliai tépott fájdalom szavával kellene felsírnunk: ti hegyek, esetek ránk, és temesetek el bennünket! Föbenjáró vád... Igaz volna? Megvizsgáltam és hazugnak találtam! A reformáció oka Mohácsnak? Hogyan? Bebizonyított tény, hogy 1526-ban Luther hívei még nem váltak ki a katolikus egyház kebeléből, még nem voltak külön gyülekezeteik, még nem voltak külön papjaik. Az új vallás még nem bontotta meg a nemzet egységét. A katolikus egyház legnagyobb történetirója, Karácsonyi János is kénytelen elismerni, hogy «Hazánkban a lutheránizmus 1526 előtt nem honosult meg». De tudjuk ezt onnan is, hogy Mohács után Luther ezt írta II. Lajos király özvegyének: «Hogyha a püspökök Magyarországon nem állottak volna ellene az evangélium haladásának, most az egész világ tele volna annak a híresztelésnek a lármájával, hogy ez a szerencsétlenség a lutheri eretnokség miatt következett be. Most pedig láthatják immár, hogy kire háriítsák a felelősséget».

De ép oly tarthatatlan a vád másik fele, hogy Luther lebeszélte volna a német fejedelmeket, hogy ne nyujtsanak segílyt szorongatott nemzetünknek. Luthernél jobban magyar nemzetünket soha senki sem szerette. Százakra ment a magyar diákok száma, akik Luther lábainál szívták magukba a reformáció örök igazságait. Legértékesebb emléktárgyát, a választó fejedelemtől kapott aranyozott serleget Luther egy magyar ifjunak Dévai Bíró Mátyásnak ajándékozta. Nem a magyaroknak nyujtandó segíly ellen emelt Luther óvást, hanem az ellen a rut visszaélés ellen, hogy évről-évre növekedő adókat vétettek ki a német népre azzal az ürüggyel, hogy egy török elleni háborura kell a pénz. A pénz elfogyott, de a török ellen egy félszázadnyi katonaság sem ment.

De ha Mohácsért nem Luther felelős, hát kinek a lapján könyveljük akkor el a nagy katasztrófát? Végtelenül megdöbbenő, hogy Európa országai, élükön a pápával nem álltak mint egy test Magyarország mellé a szörnyű élet-halál harcban. Ellenkezőleg, Európa fejedelmeinek, a pápát is beleszámítva, a török veszedelemnél sokkal jobban fájt az, hogy Habsburg V. Ká-

roly és öccse Ferdinánd (a későbbi magyar király) már fél Európának parancsolnak és Cognac városában Ferenc francia király vezérlete alatt ugynevezett «Szent ligá»-t alkottak, amelybe tagnak a pápa mellé bevették (szörnyű!) II. Szulejmán török szultánt is, akire az a feladat várt, hogy a letiport Magyarországon keresztül rontson neki a Habsburg világhatalomnak. Igaz, hogy a pápa a mohácsi ütközet előtt sietve 50,000 aranyat küldött hadisegélyképen nemzetünknek, de ugyanaz a pápa ugyan abban az évben 100,000 aranyat küldött a «Szent liga» céljaira, hogy egyik keresztyén királynak legyen mivel levernii a másikat. Ha VII. Kelemen pápa nem ezt teszi, hanem Európa összes keresztyén uralkodóit egyesíti a török ellen, Mohács sohasem következett volna be.

Amde Mohácsért elsősorban mégis a nemzet felelős. Az a lezüllött nemzet, amelyről Borgia Antal pápai követ kevéssel a mohácsi csata előtt ezt jelentette urának, a pápának: «Az államnak nincs semmije, a mágnások meg nem akarnak adni. Engedelmség alig van. Az urak egymástól rettegnak, a király mindeniktől. Semmi rend, semmi előkészület nincs, s a mi még rosszabb: vannak, akik nem is akarják, hogy az ország védekezzen. Ha Magyarországot meg lehetne menteni három forintot ebből a nagy veszedelemből, a mi-ben most van, nem hiszem, hogy akadna három ember, aki azt a három forintot ideadná». Így veszett el az ország.

Amde mi nem akarunk vádaskodni. Mi nem akarunk tetemre hívni a mohácsi sirnál. Mi csak azt tudjuk, egyre van az országnak szüksége: egyetértésre. A második Mohács, Trianon izen mindnyájunknak: «Katholikusok, reformátusok és evangélikusok, ne marjátok egymást, tartsatok össze, mert csak így lehet feltámadása az országnak!»

Herrmann Miksa

m. kir. kereskedelemügyi miniszter.

Az újra kinevezett Bethlen kormányban három evangélikus miniszter foglal helyet: dr. Walko Lajos külügyminiszter, dr. Pesthy Pál igazságügyminiszter, és Herrmann Miksa kereskedelmi miniszter. Büszke örömmel tölt el, hogy ezekben a nehéz időkben a mi evangélikus egyházunk adja a hazának a gondviselészerű vezéreket, akik arra vannak hivatva, hogy a szebb magyar jövőt kiküzdjék. Fontos nemzeti missziója van annak az egyháznak, amely ennyi vezetésre hivatott nagy embert adott most is a hazának.

Walko miniszter ősrégi evangélikus család leszármazottja. Pesthy Pál igaz-

ságügyminiszter nagy szerepet játszik az egyház életében: elnöke az Orsz. Protestáns Arvaegyletnek és az egyházi Gyámintézetnek, felügyelője a szarvasi és a sárszentlőrinci evang. egyházaknak. Mellettük mint csillag a magyar közélet egén most Herrmann Miksa neve fényelt fel. Ő is egészen a miénk: éveken keresztül illusztris elnöke volt budai Luther-Szövetségünknek. Nevéhez fűződik Szövetségünk minden jelentősebb alkotása. Ő a felügyelője a templomot építő keletföldi evang. egyháznak. Neki köszönhető, hogy már áll az alapkö. Mi Isten ujját látjuk benne, hogy a mostani nehéz időkben ilyen «Integer vitæ scelerisque purus» került az ország kormány-kerekéhez, aki, hisszük, tudjuk hatalmas tudásával, tökéletes jellemével, lelket megigézõ szónoki talentumával, rajongó hazaszeretetével közelebb fogja vinni az országot a magyar feltámadáshoz. Isten áldja meg minden lépését, fenkölt lelkének minden gondolatát, akaratának minden elhatározását.

Hivatalos közlemények:

Istentiszteleti sorrend okt. 24-én. 9 órakor ifjúsági istentisztelet (dr. Varsányi), 10 órakor gyermek istentisztelet (Glatz), 9 órakor Lipótmezőn, 10 órakor az Uj Szent János-kórházban istentisztelet (Gáncs), 11 órakor restaurált templomunkban hálaadó istentisztelet. Az oltári szolgálatot végzi Broschko G. A. esperes, beszél dr. Raffay Sándor püspök.

HIREK.

Hogyan ünnepeljük a reformáció szent napját? Az üzletek zárva lesznek, pihennek az írókollak, a szerszámok a füstmarta gyárban nyugodni fognak október 31-én. Fájdalom nem azért, mert már mindenkinek a köztudatába átment és hitvallásá lett a nagy szó: Október 31.-ike szent ünnepünk, a melyet megszentelni minden evangélikusnak első kötelessége, hanem csak azért, mert nagy ünnepünk ez évben — vasárnapra esik. De ha már a reformáció ünnepe ez évben vasárnapra esik, fokozottabb mérvben kell azt megünnepelnünk. Legyen szük e napon minden evangélikus templom, hömpölyögjenek e napon sürü sorokban az Isten háza felé az ünneplő hivek. Zugjon e napon szünet nélkül a harang giling-galangja és az orgona, a gyermektől vegye át az éneket az ifjúság, az ifjúságtól a felnőttek. Akadjon el e napon a villamos forgalom a tömegek miatt, a kik mint soha nem látott népradat Bocskai és Bethlen szobrához fognak zarándokolni koszorúval a kezükben, dacos hitvallással az ajkukon. Evangélikus hittestvér, te sem hiányozhatsz, helyed nem lehet

üres. *Hitedről neked is vallást kell tenned! Erős vár a mi Istenünk!*

Papnék konferenciája. Az idei egyetemes gyűlés alkalmával a papnék is össze fognak gyűlni az ország minden részéből, hogy imádságos szívvvel arról tanácskozzanak, mit tehet a papné az egyházért a mai nehéz helyzetben? A konferencia gazdag programja már össze van állítva. A rendezés munkáját Blatniczky Pálné, főesperes neje intézi.

Dr. Raffay Sándor püspökünket abból az alkalomból, hogy ez évben töltötte be lelkési szolgálatának 35-ik évét s egyben 60-ik életévét, a kerületi gyűlésen dr. Zsigmondy Jenő felügyelő szívből fakadt szavakkal üdvözölte.

Uj egyetemi magántanár. Báró Kaas Albert, az Orsz. Luther-Szövetség elnöke a budapesti közgazdasági egyetemen magántanári képesítést szerzett. Szívből gratulálunk.

Báró Baldácsy Antal 10,000 hold birtokát 50 évvel azelőtt a három protestáns egyházra hagyta. E hó 19-én, az alapítvány létesülésének 50-ik évfordulója alkalmából diszközgyűlést tartottak a protestáns egyházak, amelyen Geduly Henrik püspök Bibliát olvasott, dr. Ravasz László ref. püspök emlékbeszédet mondott, Balt-házár Dezső dr. ref. püspök imádkozott. Báró Baldácsy Antal neve arany betűkkel van beírva egyházunk történetkönyvébe. Katholikus létére a protestáns egyházak legnagyobb jöltevéje lett. A birtok jövedelméből évenként száz és száz lelkész és tanító árva s szegény gyülekezet részesül segélyben.

A 32. „Levente” cserkészcsapat folyó évi november hó 13-ikán rendezte ezidei táborzáró ünnepélyét, melyre már most felhívjuk csapatunk barátainak és a hivek szives figyelmét.

Indiai vendég. A gyöngytermő India egyik benszülött ev. lelkésze, Sadhu John Nelson Christinanda időz most köztünk abból a célból, hogy a magyar evangélikusokat az indiai 1 millió lelket számláló lutheránus egyház viszonyairól tájékoztassa és hitünket bátor bizonyágtételével elmélyítse. A hindu lelkész, aki a Deák-téri templomban ismételtén beszélt, *pénteken, f. hó 22-én este 6 órakor budai templomunkban prédikál, utána pedig elemi iskolánk termében fog előadást tartani, a melyre a hiveket ez uton szeretettel meghívjuk.*

Felhívás. A Budai Luther-Szövetség Vegyeskara lelkes tagjai megkezdték már az ezidei munkálkodást. Minden kedden 6—8-ig a Jurányi-utcai kereskedelmi iskolában. Evről-évre fokozódó munkakedv és ambíció emelte arra a színvonalra énekkarunkat, hogy ma már széles körben ismertté tett. Budai egyházunknak számos önzetlen akciójában fontos szerepet

tölt be e kultur alakulat, sőt sok esetben nélkülözhetetlenné vált, ezen kívül énekművészeti, énektörténeti szempontból ítélve, teljes tervszerűséggel halad egy kulturális cél felé: más nemzetek kincsházából és a magunk dolgaiból a feledés homályából kiemelni és bemutatni azt, ami szép. Hogy énekkarunk eme szép célját el tudja érni, erőben, tagok számában gyarapodnia kell. Akinek tehát zenei érzéke, hangja van, nők és férfiak álljanak be énekesek közé karunk erősítésére. Ne sajnáljon senki hetenkint egy rövid estét a kultúra szolgálatában saját élvezetére fordítani. G.

Budai Luther-Szövetségünk október 31-én áldoz a nagy reformátor emlékének. Az ünnepély fénypontja illusztris főszerveztőnk dr. Masznyik Endre emlékbeszéde lesz.

Az Orsz. Bethlen Gábor-Szövetség a pesti Vigadó nagy termében fogja kibontani a reformáció zászlaját. Az «Acélhang» karéneke vezeti be az ünnepséget. A reformáció jelentőségét. Dr. Ravasz László püspök, báró Kaas Albert, az Orsz. Luther-Szövetség elnöke és dr. Ohlemüller Gerhard, a Protestáns Világszövetség főtitkára fogják méltatni.

Tanító-konferencia. Egyházkerületünk tanítósága okt. 16-án gyűlt össze az első hitméllyítő konferenciára az Alföld hatalmas evangélikus egyházában, Orosházán. A konferencián Uhrin Károly békéscsabai igazgató-tanító elnöki megnyitója után dr. Raffay Sándor püspök tartotta az első előadást egyházunk nehéz helyzetét ismeretve, amelyből csak egy kivezető út van: vissza az ősök, a gályarabok hatalmas hitéhez! Megható látvány volt, amikor a püspök lelkeket megmozdító szavainak hatása alatt a konferencián egybesereglett 120 evangélikus tanító felállva, mint az oltár előtt, ünnepélyesen megfogadta, hogy a tanítóság megújult hittel utolsó leheletéig küzdeni fog szeretett egyházunk szebb jövőjéért. A konferencián még négy előadás hangzott el arról, miként építsük evangélikus egyházunkat? azután a hatalmas orosházi templomban vallásos estély volt, melyen a tanítói kar a gályarabok emlékének áldozott.

Templomrenoválásra adakoztak: Schuckert Ferenc 100, özv. Berlin Agostonné 100, dr. Thébusz Aladár 500 ezer K-át. Isten áldása legyen az adakozókon és az adományokon egyaránt.

Kereszteltük: Deseő Attila Árpádot, vitéz Deseő Akos és Tevely Emma fiát. A Mindenható Isten tegye boldoggá életét.

Helyreigazítás. A „Hegyen épített város”-ra adakozók sorában közölt Vigh Árpád neve téves, helyesen Ujágh Árpád.

Az október 31-iki ünnepélyek hosszú sorozatát mint jeleztük budai Mária Dorottya Nőegyletünk fogja megnyitni október 30-án, szombat este 6 órakor a Deák-téri ősi templomban rendezendő ünnepélyel. Az ünnepély külső kerete is már méltó lesz a nagy naphoz: diszruhás lovasrendőrök fognak felsorakozni a templom előtt. Budai Luther-Szövetségünk karéneke után dr. Raffay S. püspökünk buzgó imádsága fogja az ünnepélyt megnyitni. Hg. Hohenlohe Egon, az egyházkerületi Luther-Szövetség elnöke, Luther hatalmas egyéniségét fogja méltatni. Dr. Jendrássik Károlyné énekművésznő, Szántó Jenő hegedűművész, dr. Keszler Ede mint szavaló művészetük legjavát fogják nyújtani. Az ünnepély végén fuvó hangszerek fogják belezúgni a Deák-tér zajgó utcáiba: «Erős vár a mi Istenünk». Hisszük, hogy az ünnepély belépőjegyeiért az 5000, illetőleg 10.000 koronát senki sem fogja sokalni, amelyből Nőegyletünk szegényeit akarja felruházni.

Uj missziói egyház alakult Nagymágócs-Arpádhalmon, melynek gondozására az egyházi hatóság Fürst Ervin volt egyetemes missziói lelkész rendelkezett.

Szeretet oltára. Adakoztak: Szeretetházra: Sztuchár Julia 200, Osze Zsófia 100, Spáring János 70, Horvát Jánosné 100, Székely Józsefné 70, Klinszky Józsefné 230, Hill Otti 110, Völgyi Györgyné 60, Brózik Károly (Tiszaföldvár) 70, Török István 40, Wági Ferenc 200, Miskovits Erzsébet 50, Bolyvánszky Eta 20, Leikám Gusztávné 50, Bakó Károlyné 470, B. Kiss Jánosné 100, Kun Árpád 200, Szabady Gizi és Ilona 250, Kozma Ferenc 40, Pék Mihály (r. k.) 70, Nagy Istvánné 20, Strenk Hermin 100, Kun Zoltán 100, Bauer Béláné 100, Kriska Mihály 500, Cindl Henrik 20, Ordódy Jakab 10, Losits István 10, Knirler Aurél 20, Pap Ferenc 20, Lengyel Mihály 10, Podolszky Lajos 10, Suj Dénes 20, Schweizer Ferencné 10, Bretz Márton 10, Hutter Lajos 50, K. I. 10, N. N. 20, Heintz Margit 50 adományai is bent foglaltatnak.

Nyaraltatásra: dr. Pesthy Pál 500 ezer K-át.

Gyermektartásra: Henc Gyula 20, Cornides Béláné 60, dr. Somody Béláné 60, Macskássy Jánosné 20, Dévény Károlyné 80, Radanovits Dánielné 300, Lehocky Szabina 60 ezer K-át.

Szabad rendelkezésre: Kollár Lajosné 50, dr. Thébusz Aladár 500.000 K-át.

Tagdíjra: Szerényi Hugóné 20.000 K-át.

Tapasztalt tanítónő órákat ad francia, angol és német nyelven. Cim: Szladits tanárnál, Érmelléki-ut 7.

Ki adhatna szegények részére: 43-as férjciptőt, 39-es nőciptőt, 15 éves lányka részére télikabátot, tanárjelölt részére télikabátot, teológusnak fehérneműt?